

Programmi „Erasmus+“

kaasatuse ja mitmekesisuse strateegia

noortevaldkonnas

***Euroopa Komisjon
Hariduse ja kultuuri peadirektoraat***

Detsember 2014

Sisukord

1. Sissejuhatus	3
2. Taustteave.....	4
2.1. Tuginemine programmi „Euroopa noored“ kaasatuse strateegiale	4
2.2. Poliitiline taust	4
3. Kaasatuse ja mitmekesisuse strateegia eesmärgid	6
4. Mõisted	7
4.1. Vähemate võimalustega noored	7
4.2. Kaasatuse ja mitmekesisuse projektid.....	8
4.3. Mis on mitmekesisus?	8
5. Programmi „Erasmus+“ kaasatuse ja mitmekesisuse projektid	9
5.1. Programmi Erasmus+ võimalused kaasatuse ja mitmekesisuse toetamiseks noortevaldkonnas	9
5.2. Eri sidusrühmade tegevus	11
I lisa. Praktilised juhised kaasatuse ja mitmekesisusega seotud tööks programmi „Erasmus+“ noortevaldkonnas. Edutegurid	15
II lisa. Näiteid kaasatuse projektide parimatest tavadest	19
III lisa. Sotsiaalne kaasatus programmis „Euroopa noored“ 2007–2013.....	22

1. Sissejuhatus

Noori on 2008. aasta majanduskriis ja selle järelmõju tabanud eriti raskelt. Praegu on üha rohkem noori pikaajalised töötud, nad puutuvad kokku diskrimineerimise, sotsiaalse tõrjutuse ja vaesusega või on sotsiaal-majandusliku tõrjutuse ohus.

Euroopa Liit võitleb aktiivselt tõrjutuse vastu, abistades üht ühiskonna kõige kaitsetumat osa: noori, kellel on oma eakaaslastest vähem võimalusi.

Vähemate võimalustega noorte toetamine, eriti selles valdkonnas tegutsevate organisatsioonide projektide rahastamise kaudu, on juba ammu Euroopa Liidu noorsootöö üks tugisambaid. Aastatel 2007–2013 saavutati ELi programmiga „Euroopa noored“ („Aktiivsed noored“ – Youth in Action) häid tulemusi sotsiaalse kaasatuse alal, nagu on näha lisas III esitatud andmetest. Programmi „Euroopa noored“ raames tehtavat tööd sotsiaalse kaasatuse valdkonnas toetati 2007. aastal loodud kaasatuse strateegiaga.

Allpool tutvustame uuendatud strateegiat, mille abil tegeleda vähemate võimalustega noortega veel mõjusamalt ning tagada, et programmiga „Erasmus+“ soodustatakse mitmekesisust noorsootöös. Programmi „Erasmus+“ õiguslikus aluses on märgitud: „Programmi rakendamisel ning sealhulgas osalejate valimisel [...] teevad komisjon ja liikmesriigid suuri jõupingutusi, et edendada sotsiaalset kaasatust ja erivajadustega või vähemate võimalustega inimeste programmis osalemist“¹.

See strateegiaga aitab neid eesmärke saavutada. Tegemist on kaasatuse ja mitmekesisuse strateegiaga – mõlemad on võrdselt olulised ja kumbagi ei saa käsitada eraldiseisvana. Strateegia tugineb eelmise kaasatuse strateegiaga saavutatud tulemustel ning selles võetakse arvesse riiklike büroode ja valdkonnas tegutsejate panust.

Euroopa Komisjon konsulteeris koostöös SALTO (*Support, Advanced Learning and Training Opportunities*) kaasatuse teabekeskuse ja kultuurilise mitmekesisuse teabekeskusega ning ekspertide osalusel põhjalikult sidusrühmadega. Konsultatsioonide tulemusena lisati kaks uut elementi:

- Mitmekesisus: kaasamise kõrval viidatakse läbivalt mitmekesisusele selle kõikides vormides. See tagab topelttähelepanu mitte üksnes noorte kaasamisele, vaid ka ühiskondlike erinevuste tunnustamiseks, toetamiseks ja edendamiseks vajalike teadmiste, oskuste ja käitumisviiside parandamisele.
- Praktilised juhised: valdkonnas tegutsejad rõhutavad vajadust muuta kaasatuse ja mitmekesisuse teemaline teave kättesaadavamaks ja kasutajakesksemaks. Seda soovitus on rakendatud eelkõige lisas I esitatud senisest praktilisemate näpunäidete puhul, mis on abiks kaasatuse ja mitmekesisuse projektides. Nimetatud lisa saavad kasutada üldise juhisenäite abisaajad, asutused kui ka eksperdid, et parandada kaasatuse ja mitmekesisuse projektide kvaliteeti. Kaasatuse ja mitmekesisuse strateegiat ning eriti selles sisalduvaid praktilisi juhiseid levitatakse ka muudes kanalites ja vormides, sh audio-/videovahendite, trükiste, interneti, sotsiaalmeedia kaudu.

¹ Programmi „Erasmus+“ õigusliku aluse artikli 11 lõike 1 punktis a märgitakse, et programmi eesmärk on: „tõsta noorte, sealhulgas vähemate võimalustega noorte võtmepädevuste ja oskuste taset ning edendada osalemist Euroopa demokraatias ja tööturul, kodanikuaktiivsust, kultuuridevahelist dialoogi, sotsiaalset kaasatust ja solidaarsust, eelkõige noorte, noorsootöös või noorteorganisatsioonides osalevate inimeste ja noortejuhtide suurenenud õpirände võimaluste kaudu ning noortevaldkonna ja tööturu vaheliste tugevamate sidemete abil“. Lisaks on programmi üks hindamiskriteerium erivajadustega või vähemate võimalustega osalejate arv.

2. Taustteave

2.1. Tuginemine programmi „Euroopa noored“ kaasatuse strateegiale

ELi eelmine noorteprogramm „Euroopa noored“ aitas tagada sotsiaalse kaasatuse projektidele tugeva toetuse. Ligi 24% „Euroopa noored“ programmis osalejatest olid vähemate võimalustega noored (lisa III). Projektid, milles nad osalesid, mõjutasid positiivselt nii organisatsioone ja osavõtjaid kui ka nende kogukondi.

Programmi „Euroopa noored“ kaasatuse strateegias rõhutati vähemate võimalustega noori kaasavate noorteprojektide tähtsust ja aidati kaasatust programmis „Euroopa noored“ peavoolu tuua. Programmi „Euroopa noored“ („Aktiivsed noored“) vahehindamisel (2011)² tõsteti esile sotsiaalse kaasatuse kesksust kui selle programmi ainulaadset omadust. Hindamisaruandes soovitati ühtlasi parandada vähemate võimalustega noorte kaasatust, julgustades noorteorganisatsioone edaspidigi selle rühmaga veelgi enam tegelema. Uus programm „Erasmus+“ annab võimaluse jätkata ja veelgi hoogustada seda tähtsat tööd programmi „Erasmus+“ noortevaldkonna kaasatuse ja mitmekesisuse strateegia kaudu.

Miks kaasatus ja mitmekesisus? Eelmise kaasatuse strateegia keskmes oli vähemate võimalustega noorte kaasamine programmi „Euroopa noored“ projektidesse ja ühiskonda üldisemalt. Oluline on nende sotsiaalselt tõrjutud rühmadeni jõuda, kuid pelgalt kontaktide loomisest ei piisa. Niisama vajalik on tagada noortele ja noorsootöötajatele vajalikud oskused mitmekesisuse edukaks juhtimiseks ja selle toetamiseks. See soodustab head suhtlust erinevate kaasatavate rühmadega, olenemata nende rahvusest, võimetest, puuetest, usutunnistusest, seksuaalsest sättumusest, nahavärvist, sotsiaal-majanduslikust taustast, välimusest, haridustasemest, keeleoskusest jne. Kui toetada positiivset suhtumist mitmekesisusse, toob see kokkuvõttes kasu ka vähemate võimalustega noortele ja aitab neid ühiskonda kaasata.

Kui igaühe kaasamine tagab kõigile noortele võimaluse millestki osa võtta, siis mitmekesisusele keskendumine laseb kõikidel noortel osaleda neile endile sobivatel tingimustel. Sel viisil tunnustatakse normide, uskumuste, hoiakute ja elukogemuste erinevuse väärtust. Programmi „Erasmus+“ noorteprojektid on ideaalsed kaasamisvahendid ning õpetavad ühtlasi noori (ja noorsootöötajaid/noortujuhte) mitmekesisusse positiivselt ja lugupidavalt suhtuma.

Eelmine strateegia vaadati üle konsultatsioonide käigus: 2014. aastal toimus kaks ümarlauda valdkonnas tegutsejatega, samuti peeti nõu riiklikes büroodes töötavate valdkonna spetsialistidega. Seda protsessi koordineeris Euroopa Komisjon koos SALTO kaasatuse teabekeskuse ja kultuurilise mitmekesisuse teabekeskusega.

2.2. Poliitiline taust

EL püüab oma poliitiliste otsuste kaudu saavutada ebasoodsatest oludest pärit inimeste sotsiaalset kaasatust. Erinevuste Euroopa omaksvõtmisega tagatakse kõigile võimalus Euroopa väärtustest osa saada.

Vastavalt programmi „Erasmus+“ põhimõtetele peab programm aitama saavutada muu hulgas Euroopa noortevaldkonna uuendatud koostööraamistiku (edaspidi „ELi

² Programmi „Euroopa noored“ („Aktiivsed noored“) vahehindamine: http://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/ALL/;ELX_SESSIONID=yN3WJkYHnXW269KsFdPyHSy8c4FfRHnP5J92QpKhFQJ25cykGHQn!1469323985?uri=CEL EX:52011DC0220.

noorsoostrategia³⁾ poliitilisi eesmäärke. ELi noorsoostrategia aastateks 2010–2018 hõlmab kaheksat poliitilist valdkonda, millest üks on sotsiaalne kaasatus. ELi 2012. aasta noortevaldkonna aruandes⁴⁾ soovitati ELi noorsoostrategia järgmises kolmeaastases töösükli (2013–2015) keskenduda just sotsiaalsele kaasatusele.

Kõike seda arvestades oli sotsiaalne kaasatus eesistujariikide kolmiku Iirimaa, Leedu ja Kreeka prioriteet ning sel teemal võeti vastu kolmed nõukogu järeldused⁵⁾ ja üks nõukogu resolutsioon⁶⁾. Iga eesistujariikide kolmiku liige valis sotsiaalse kaasatuse üldteema raames konkreetse prioriteedi, milleks olid vastavalt noorsootöö kvaliteet, mittetöötavate ja mitteõppivate noorte (*young people not in employment, education or training*; NEET) võimaluste parandamine ning noorte ettevõtlus. Leedu eesistumise aegsetes nõukogu järeldustes mittetöötavate ja mitteõppivate noorte sotsiaalse kaasamise parandamise kohta rõhutatakse programmi „Erasmus+“ kasutamist vähemate võimalustega noorte, eriti NEET-noortega tegelemiseks. Keskendumine noorte, eriti rändetaustaga noorte sotsiaalsele kaasatusele (2012. aasta Küprose eesistumise aegsed nõukogu järeldused⁷⁾) tugevdab veelgi vajadust näha vähemate võimalustega noorte kaasatust käsikäes mitmekesisuse toetamisega.

Seetõttu oli sotsiaalne kaasatus 2013. aasta jaanuarist 2014. aasta juunini väldanud noorte ja poliitikakujundajate struktureeritud dialoogi kolmanda tsükli temaatiline üldprioriteet.

Programmi „Erasmus+“ raames tehtav töö kaasatuse ja mitmekesisuse valdkonnas sobib ka strateegia „Euroopa 2020“⁸⁾ laiemasse raamistikku, mille eesmärk on luua arukas, jätkusuutlik ja kaasav majanduskasv ELis. Strateegial „Euroopa 2020“ on selge sotsiaalne mõõde, mis väljendub strateegia peamises eesmärgis tuua vaesuse ja sotsiaalse tõrjutuse ohust 2020. aastaks välja 20 miljonit inimest. Üks seda eesmärki toetav strateegia „Euroopa 2020“ juhtalgatus on vaesuse ja sotsiaalse tõrjutuse vastu võitlemise Euroopa tegevusprogramm, mis sisaldab nii Euroopa kui ka riikide tasandil kasutatavaid tegevusi.

³⁾ ELi noorsoostrategia: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/?qid=1390996863108&uri=CELEX:32009G1219%2801%29>.

⁴⁾ ELi noortevaldkonna aruanne: [http://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/ALL/?uri=CELEX:52012XG1220\(01\)](http://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/ALL/?uri=CELEX:52012XG1220(01)).

⁵⁾ Iirimaa eesistumine (jaanuar–juuni 2013): nõukogu järeldused, milles käsitletakse kvaliteetse noorsootöö rolli noorte arengus, heaolus ja sotsiaalses kaasatuses.

Leedu eesistumine (juuli–detsember 2013): nõukogu järeldused mittetöötavate ja mitteõppivate noorte sotsiaalse kaasamise parandamise kohta.

Kreeka eesistumine (jaanuar–juuni 2014): nõukogu järeldused, mis käsitlevad noorte ettevõtluse edendamist noorte sotsiaalse kaasatuse soodustamiseks.

⁶⁾ Nõukogu resolutsioon noorte sotsiaalset kaasamist hõlmava struktureeritud dialoogi protsessi ülevaate kohta.

⁷⁾ Küprose eesistumine (juuli–detsember 2012): nõukogu järeldused noorte, eelkõige rändetaustaga noorte osaluse ja sotsiaalse kaasatuse kohta.

⁸⁾ Euroopa 2020: http://ec.europa.eu/europe2020/index_et.htm.

3. Kaasatuse ja mitmekesisuse strateegia eesmärgid

Allpool kirjeldatakse, mida soovitakse kaasatuse ja mitmekesisuse strateegiaga saavutada. Pärast valdkonna ekspertidega konsulteerimist kerkis esile hulk vajadusi, mille arvessevõtmine aitaks suurendada noortevaldkonnas kaasatuse ja mitmekesisuse projektide arvu ning parandada nende kvaliteeti programmi „Erasmus+“ raames.

1. Leida **ühine arusaam**, keda pidada vähemate võimalustega noorteks, ning luua programmi „Erasmus+“ eesmärgi „Võrdsus ja kaasatus“ terviklik toetusraamistik.
2. Suurendada programmi „Erasmus+: Euroopa noored“ osaliste **pühendumust** kaasatusele ja mitmekesisusele.
3. Edendada programmi „Erasmus+: Euroopa noored“ kui **vahendit vähemate võimalustega noortega töötamiseks** ning püüda aktiivselt jõuda ebasoodsas olukorras rühmadeni.
4. **Vähendada** vähemate võimalustega noorte ees seisvaid **takistusi** programmis osalemiseks ja aidata taotlejatel neid ületada.
5. Toetada korraldajaid vähemate võimalustega noori kaasavate või toetavate **kvaliteetsete projektide** arendamisel (nt pakkuda väljaõpet, töövahendeid, rahastamist, juhendamist jne).
6. Luua võimaluse korral side vähemate võimalustega noori toetavate **muude algatustega** – nii koostöös teiste sektoritega (ühendatud sektoritevaheline lähenemine) kui ka noortepoliitikas ning kohaliku, riikliku ja rahvusvahelise tasandi projektides.
7. Investeerida noorte ja noorsootöötajate **kultuuridevahelistesse ja sotsiaalsetesse oskustesse** ning nende pädevusse tulla toime ja teha tööd mitmekesisuse kõikide vormidega.
8. **Tunnustada** rohkem programmis „Erasmus+“ osalevate vähemate võimalustega noorte ja nendega töötavate noorsootöötajate omandatud kogemusi ja oskusi.
9. Tagada kaasatuse ja mitmekesisuse keskmesse asetamine **kõikide programmi „Erasmus+: Euroopa noored“ etappide juhtimisel**, sealhulgas edendamistöös, taotlejate toetamisel, projektide valikul ning projektitulemuste hindamisel ja levitamisel.

Kõik need eesmärgid peaksid avaldama vähemate võimalustega noortele positiivset mõju. Seega võib programmi „Erasmus+“ saada noortevaldkonnas ebasoodsas olukorras rühmade jaoks heade muutuste algatamise vahend.

Ülejäänud strateegias püütakse nende eesmärkide saavutamiseks lahendusi leida. Selleks võetakse vaatluse alla saadaolevad toetused, kaasatud osalised, meetmed ning kõige aluseks olevad mõisted ja määratlused.

4. Mõisted

4.1. Vähemate võimalustega noored

Kaasatuse ja mitmekesisuse projektid peaksid parandama vähemate võimalustega noorte olukorda. Need noored on ühe või mitme alljärgneva tõrjutusriski või takistuse tõttu oma eakaaslastest ebasoodsamas olukorras.

Noorte töötamist, formaalse ja mitteformaalse hariduse omandamist, ühest riigist teise liikumist ning demokraatiaprotsessis ja üldiselt ühiskonnaelus osalemist takistavad tihti järgmised olukorrad:

- **Puue** (nt erivajadustega osalejad): noored, kel on vaimne (intellektuaalne, kognitiivne, õppimisega seotud), füüsiline, meele- või muu puue vms.
- **Terviseprobleemid**: noored, kes põevad kroonilisi haigusi, on raskelt haiged, psüühikahäiretega vms.
- **Õpiraskused**: noored, kel on probleeme õppimisega, koolist väljalangenud, madalama kvalifikatsiooniga inimesed, koolis raskelt edasijõudvad noored vms.
- **Kultuurierinevused**: sisserändajad, pagulased või sisserändaja- ja pagulasperede järeltulijad, rahvus- või etnilisse vähemusse kuuluvad noored, keelelise kohanemise või kultuurilise kaasatuse probleemidega noored vms.
- **Majanduslikud takistused**: madala elatustasemega, väikese sissetulekuga, sotsiaaltoetustest sõltuvad noored, pikaajaliselt töötud või vaesed noored, kodutud, võlgades või rahalistes raskustes noored vms.
- **Sotsiaalsed takistused**: noored, keda diskrimineeritakse soo, vanuse, rahvuse, usutunnistuse, seksuaalse sättumuse, puude vms tõttu, piiratud sotsiaalsete oskustega või antisotsiaalse ja riskikäitumisega noored, ebakindlas olukorras noored, (endised) kurjategijad, (endised) narkomaanid ja alkohoolikud, noored ja/või üksikvanemad, orvud vms.
- **Geograafilised takistused**: kaugetest ja maapiirkondadest pärit noored, väikesaartel ja äärealadel elavad noored, probleemsetest linnapiirkondadest pärit noored, vähem teenindatavatest (piiratud ühistransport, puudulik taristu) piirkondadest pärit noored vms.

Selles määratluses keskendutakse sihilikult noorte olukorrale, et vältida häbimärgistamist ja hukkamõistu. See loetelu ei ole ammendav, ent annab ülevaate sedalaadi tõrjutusest, mida siin silmas peetakse. Mõni strateegia sihtrühm, eriti näiteks mittetöötavad ja mitteõppivad noored (NEET), leiab end korruga mitmest eespool nimetatud olukorrast.

Ebasoodsal olukorral võib olla mitu põhjust, nagu ka lahendust. Tähtis on, et **olukord** on **ebasoodne võrreldes teistega**, sest mõnes eespool loetletud olukorras olek ei pruugi tingimata tähendada eakaaslastest vähemaid võimalusi (kõiki vähemustesse kuulujaid ei diskrimineerita, puudega inimene ei pruugi olla ebasoodsas olukorras, kui keskkonda on kohandatud, jne). Konkreetsetest asjaoludest ja takistustest tuleneva tõrjutuse oht sõltub riigist ja kontekstist.

Nende kontekstist sõltuvate asjaolude kõrval on olemas ka mõned **absoluutsed tõrjutustegurid**. Kui inimese **põhiõigusi rikutakse**, on ta alati ebasoodsas

olukorras, ükskõik kui tavaline see olukord konkreetses kontekstis on (näiteks kõik kodutud, iga vaesuses elaja). Erilist tähelepanu tuleb pöörata absoluutsete tõrjutustegurite mõju all olevatele rühmadele.

4.2. Kaasatuse ja mitmekesisuse projektid

Programmi „Erasmus+“ noortevaldkonna **kaasatuse ja mitmekesisuse projektidest** kõneldes peetakse silmas projekte, milles:

- **kaasatakse aktiivselt vähemate võimalustega noori** (pakutakse neile individuaalset ettevalmistust, toetust ja järelmeetmeid);
- ja/või **käsitletakse kaasatuse ja mitmekesisusega seotud teemasid**, mis toovad kokkuvõttes kasu vähemate võimalustega noortele (isegi kui nad projektis vahetult ei osale).

4.3. Mis on mitmekesisus?

Käesoleva strateegia tähenduses on mitmekesisus igasugune erinevus. Mõnda liiki mitmekesisus on teistest ilmsem, näiteks rahvus, usk, kultuur ja keel. Kuid mitmekesisus ei piirdu nende tunnustega. Nagu on kirjeldatud vähemate võimalustega noorte mõiste all, hõlmab see ka erinevaid võimeid ja puudeid, haridustaset, sotsiaalset tausta, majanduslikke olusid, terviseseisundit, päritolukohta.

Euroopa Liit on hea näide eri taustade ja kogemustega inimeste ühendusest, mida kajastab ka ELi tunnuslause „Ühinenud mitmekesisuses“. Kasvav ränne Euroopasse ja Euroopa sees suurendab paljudes riikides rassismi ning etniliste ja usuliste stereotüüpide loomist. Tugev eri rahvaste mitmekesisuse väärtustamise strateegia võib aidata neile probleemidele vastu seista ja neid lahendada.

Kaasatuse ja mitmekesisuse strateegia eesmärk on võtta mitmekesisus omaks ja tunnustada seda, et erinevused ei tekitaks negatiivset konkurentsi ega eelarvamusi, vaid neist saaks kasulik õpiallikas. Noored ja noorsootöötajad vajavad sobivaid oskusi mitmekesisusega toimetulekuks ja sellega seotud tegevuseks. See julgustab eri eluvaldkondade inimesi looma häid suhteid ja parandab kokkuvõttes vähemate võimalustega noorte olukorda.

5. Programmi „Erasmus+” kaasatuse ja mitmekesisuse projektid

5.1. Programmi „Erasmus+” võimalused kaasatuse ja mitmekesisuse toetamiseks noortevaldkonnas

Käesoleva strateegia eesmärkide saavutamiseks pakub programm „Erasmus+: Euroopa noored” arvukalt võimalusi sotsiaalse kaasatuse projektideks, et panna osalema vähemate võimalustega noori ja toetada ühiskonna mitmekesisust.

Lihtsad ja eriti kasulikud projektivormid

Esmaosalejatele ja kaasatud rühmadele on mitu projektivormi suhteliselt kättesaadavad. Allpool on loetletud kasulikke näiteid, mis võiksid ärgitada nii programmi uustulnukaid kui ka kogenud kasutajaid kaasatuse ja mitmekesisuse projekte⁹ kaaluma.

- **Noortevahetus** pakub rahvusvahelise õpirände kogemust turvalistes rühmades ja selle korraldamiseks piisab ühest partnerorganisatsioonist. Tänu üsna lühikesele kestusele sobib see vähemate võimalustega noorte kaasamiseks. Noortevahetus võib lühiajalise kogemusena pakkuda head võimalust ka kaasatuse ja mitmekesisusega seotud teemade arutamiseks ja õppimiseks.
- **Euroopa vabatahtlik teenistus** vältab üldjuhul 2–12 kuud, ent vähemate võimalustega noori (ja Euroopa vabatahtliku teenistuse rühmi) hõlmav Euroopa vabatahtliku teenistuse projekt on võimalik ka lühema aja jooksul, **alates kahest nädalast**.
- **Riikidevahelised noortealgatused** võimaldavad strateegilise partnerluse raames vähemalt kahe riigi mitteformaalsete noorterühmade kohtumisi, et arutada oma kogukondades esinevaid probleeme. Projekti valmistavad ette ja seda juhivad noored ise.

Programmis „Erasmus+” on veel hulk eri liiki noortevaldkonna projekte, mille abil saavad noorsootõtajad parandada oma oskusi ja pädevusi kaasatuse ja mitmekesisuse alal. Samuti on olemas suuremamahulised projektivormid, mille eesmärk on toetada uusi noortevaldkonna partnerlussuhteid, mõju avaldamist ja tegevuspõhimõtteid.

- **Noorsootõtajate õpiränne** võimaldab noorsootõtajatel/noortejuhtidel vahetada ja omandada oskusi kaasatuse ja mitmekesisuse valdkonnas töötamiseks.
- **Strateegiline partnerlus** on projektivorm, mille eesmärk on toetada uuenduslikke tavasid ja ideid arendavaid projekte. Sidusrühmad, näiteks noorteorganisatsioonid, asjaomaste sektorite (tervishoid, õigusala, tööhõive jne) eksperdid, haridusasutused jpt saavad ühendada jõud, et uurida vähemate võimalustega noorte olukorda ja leida võimalikke lahendusi.
- **Noorte osalusprojektid** võimaldavad organisatsioonidel korraldada riigisiseseid või rahvusvahelisi kohtumisi, et suhelda poliitikakujundajatega, teha kuuldavaks vähemate võimalustega noorte hääl ja/või tegeleda kaasatuse teemaga.

⁹ Taotlemismenetlus võimaldab taotlejatel koondada eri tegevusliigid (noortevahetused, Euroopa vabatahtlik teenistus, koolituskursused) strateegiliselt samasse taotlusse.

Lisatoetus

Tihti vajavad vähemate võimalustega noored rahvusvahelise projekti algatamiseks vaid väikest lisatoetust. Sel otstarbel pakutakse programmi „Erasmus+“ kaudu mitut tüüpi tuge.

- **Ettevalmistav kohtumine:** selline külaskäik aitab luua organisatsioonide vahel usaldust, mõistmist ja tugevaid partnerlussuhteid. Noori võib külaskäigule kaasa võtta, et siduda nad täielikult projekti ettevalmistusega.
- **Lisarühmajuhid:** programmijuhendis on antud rühmajuhitide miinimumarv iga riigi rühma kohta, kuid maksimumarvu mitte. Kaasatuse ja mitmekesisuse projektis võib juhte olla miinimumarvust rohkem.
- **Mentorlus:** tasub kaaluda, kas vähemate võimalustega noortel osalejatel võiks olla kasu mentori toest; näiteks laiendatud mentorlusest Euroopa vabatahtliku teenistuse raames.
- **Tunnustamine:** igal programmi „Erasmus+“ noortevaldkonna projektis osalejal on õigus saada noortepass. See ei ole pelgalt tunnistus. Noorsootöötajad saavad kasutada noortepassi, et aidata noortel õpitu üle mõtiskleda ja õpetada neid omandatud oskusi esitlema. Peale tunnistuse enda võivad need oskused olla eriti suureks abiks vähemate võimalustega noortele, sealhulgas mittetöötavatele ja mitteõppivatele noortele, kes otsivad tööd.
- **Keeleõppetoetus:** noorte pikaajalise õpirände puhul (kestusega üle kahe kuu) saavad organisatsioonid taotleda lisarahastamist või juurdepääsu veebitoega keeleõppele.

Avatud taotlused

Enne taotluste rahuldamist on vaja projekte hinnata ja see võtab aega. Vähemate võimalustega noorte elu võib olla heitlik ja neid on raske silmapiiril hoida, kuni taotlejad toetusotsust ootavad.

Projektitoetust saab taotleda osalejat/osalejaid eelnevalt välja valimata. Siiski tuleb kirjeldada projekti kasusaaja(te)ks oleva(te) noor(t)e profiili ning taotleja peab nõuetekohaselt tagama, et projekti heakskiitmise korral ta seda liiki osaleja(d) ka valib. Hiljem võib lõplikku programmi kohandada, et see vastaks väljavalitud vähemate võimalustega noorte vajadustele, kuid heakskiidetud projekti eesmärgi ja üldkirjeldust muuta ei tohi.

Kaasatuse ja mitmekesisuse lisarahastamine

Programmi „Erasmus+“ noortevaldkonna projektides on kaks vähemate võimalustega noortele mõeldud eelarverida. See peaks võimaldama kohandada projektid erivajadustega inimeste jaoks ning katta kaasatuse ja mitmekesisusega seotud erikulud.

- **Erivajaduste toetus** (seoses puude või tervisega): programmi „Erasmus+“ kaudu saab rahastada 100% kuludest, et puudega või kroonilise haigusega inimestel oleks võimalik projektis osaleda. Need kulud võivad olla seotud projektiks vajaliku isikliku abistaja, abivahendite üürimise, meditsiinilise lisaabi või kindlustusega (mida tavahooldus ei hõlma).

- **Erikulud** (seoses muude tõrjutusteguritega): nagu erivajaduste puhulgi, rahastatakse programmist „Erasmus+“ vähemate võimalustega noorte õpirände projektide elluviimisel peale tavapärase korraldamistoetuse ka erikulusid. Nendeks võivad olla juhendajate ja mentorite kulud, samuti välismaale sõiduks vajalikud viisa-, reisikindlustus-, tõlke- ja muud kulud.

Projekti korraldajad peavad neid kulusid taotlusvormis selgitama ja põhjendama ning tõendama, et vastasel juhul ei saaks kõnesolevad isikud osaleda. Kui kulud on projekti elluviimiseks selgelt vajalikud, saab nende kahe rea abil lisada antava toetuse hulka tegelikest kuludest kuni 100%. Mujalt (nt reisi- ja korraldustoetusega) kaetavaid kulusid ja muid teatavaid kululiike (nt pangalaenu intressid) ei saa nende eelarveridade abil katta.

Programmist „Erasmus+“ eraldatav raha ei ole mõeldud selleks, et katta 100% projekti kogukuludest, ent kaasatuse ja mitmekesisusega seotud projektid nõuavad tihti rohkem inimesi ja raha. Seetõttu peaksid riiklikud bürood aitama projektkorraldajatel **leida kaasrahastamisvõimalusi** (või ise raha koguma). Riiklikud bürood võivad nad kokku viia teiste avalike, eraõiguslike ja vabatahtlike organisatsioonidega, kes saavad aidata pakkuda lisavahendeid kaasatuse ja mitmekesisuse toetamiseks rahvusvahelise õpirände projektides.

5.2. Eri sidusrühmade tegevus

Euroopa Komisjon, riiklikud bürood ja SALTO teabekeskused **vastutavad ühiselt** selle eest, et programmist „Erasmus+“ toetatavad noortevaldkonna projektid oleksid võimalikult kaasavad ning et nendes osalev kasusaajate ja osalejate rühm oleks mitmekesine.

Strateegia elluviimise toetamiseks moodustatakse kaasatuse ja mitmekesisuse strateegia juhtrühm. Sinna kuuluvad komisjoni, riiklike büroode ja asjaomaste SALTO teabekeskuste esindajad. Liikmeteks võivad olla ka toetatavad organisatsioonid ja teised selle valdkonna asjaomased toimijad.

Juhtrühm hindab kaasatuse ja mitmekesisuse strateegia saavutusi, kohandab seda vastavalt vajadusele ning töötab välja sobivad meetmed, et edendada programmi raames kaasatust ja mitmekesisust.

Riiklikud bürood toetavad juhtrühma tööd, esitades vajalikku teavet. Komisjon ja asjaomased SALTO keskused koordineerivad ja toetavad juhtrühma kohtumiste korraldamist ning soodustavad liikmetevahelist teabevahetust ja koostööd.

Kaasatuse teemalised ekspertteadmised

Riiklikud bürood pakuvad kaasatuse ja mitmekesisusega seotud tööks vajalikke **ekspertteadmisi**. Selleks saab värvata töötajaid, kellel on kogemused või ekspertteadmised kaasatuse ja mitmekesisuse valdkonnas, koolitada personali asjaomastel kaasatuse ja mitmekesisuse teemadel või teha koostööd kaasatusele ja mitmekesisusele spetsialiseerunud välispartneritega.

Iga programmi „Erasmus+“ noortevaldkonna riiklik büroo peaks määrama vähemalt **ühe kaasatuse ja mitmekesisuse valdkonna eest vastutaja**, kes koordineerib riikliku büroo kaasatuse ja mitmekesisuse alaseid püüdlusi ning suhtleb sel teemal teiste riiklike büroode, komisjonide ja SALTO keskustega. Lisaks peaksid kõik riiklike büroode töötajad tundma kaasatuse ja mitmekesisuse strateegiat ning seda kogu põhitegevuses rakendama.

Samuti on oluline, et **projektihindajatel ja valikukomisjonidel** oleksid vajalikud teadmised kaasatusest ja mitmekesisusest. Neil tuleks meeles pidada kaasatuse ja mitmekesisuse projektide erisusi ning nad peavad teadma, missugust lisatoetust vajatakse. Valikukomisjonid peaksid olema teadlikud kaasatuse ja mitmekesisuse strateegiast, eriti lisas I loetletud eduteguritest. Need on kaasatuse ja mitmekesisuse projektide taotluste hindamisel heaks lähtepunktiks. Valikuprotsessis on kesksel kohal ka **proportsionaalsuse mõiste**: põhimõte, et õiglase hindamise tagamiseks lähtuvad eksperdid kavandatavate projektide erinevast laadist ja ulatusest, arvestades osalevate organisatsioonide kogemusi ja võimekust.

SALTO kaasatuse teabekeskus ja SALTO kultuurilise mitmekesisuse teabekeskus korraldavad riiklike büroode **kaasatuse ja mitmekesisuse valdkonna ametnikele** koolitus- ja võrgustumisüritusi, et arutada seal päevakohaseid kaasatuse ja mitmekesisuse küsimusi.

Strateegiline vaatenurk

Riiklikud bürood tegelevad vähemate võimalustega noorte määratluses nimetatud takistuste ja asjaoludega, jätmata kõrvale ühtki konkreetset sihtrühma. Soovitatakse välja töötada **riiklik kaasatuse ja mitmekesisuse strateegia**,¹⁰ mis põhineks konkreetse riigi olukorral, ning siduda see programmi „Erasmus+“ noortevaldkonna kaasatuse ja mitmekesisuse strateegiaga. Riiklikud bürood võivad otsustada keskenduda strateegiliselt ühele või mitmele tõrjutustegurile. Büroo peaks selle riikliku strateegia avalikult teatavaks tegema ning tegutsema kaasatuse ja mitmekesisuse projektidele toetuse andmisel läbipaistvalt.

Konkreetse riigi olukorraga seotud erivajaduste põhjal koostab iga riiklik büroo kaasatuse ja mitmekesisuse toetamise **tegevuskava** (kas alates nullist või olemasolevate programmi „Euroopa noored“ materjalide põhjal). Samuti julgustatakse riiklike büroosid moodustama riiklikud kaasatuse ja mitmekesisuse töörühmad, kes aitavad kaasatuse ja mitmekesisuse strateegiat ellu viia.

Veel soovitatakse riiklikel büroodel siduda oma tegevus **teiste partnerite, programmide ja poliitikavaldkondadega**, et tagada kaasatus ja mitmekesisus sektoritevahelises partnerluses ja koostöös. Esmaseks partneriks oleksid programmi „Erasmus+“ teistes haridusvaldkondades tegutsevad kolleegid, kes tegelevad samuti võrdsuse ja kaasatusega. Riiklikud bürood võiksid aidata toetusesaajatel leida oma kaasatuse ja mitmekesisuse projektide elluviimiseks muid või lisanduvaid rahastamisvõimalusi. Üks sobiv näide on Euroopa Sotsiaalfond (ESF). Partnerlus tööhõiveasutuste või koolituskeskustega võib parandada noorte väljavaateid tööturul. Parimad tavad tuleks dokumenteerida ja neid levitada.

Sihtrühmadeni jõudmine

Riiklikud bürood **jälgivad**, missugused vähemate võimalustega rühmad esitavad taotlusi ja milliste rühmadeni ei küündita piisaval määral. Riiklik kaasatuse ja mitmekesisuse strateegia soodustab eriti jõupingutusi alaesindatud vähemate võimalustega rühmadeni jõudmiseks.

Euroopa Komisjon, riiklikud bürood ja SALTO keskused töötavad välja konkreetsetele sihtrühmadele mõeldud **teabematerjalid ja kampaaniad**. Need peaksid näitama rahvusvaheliste projektide väärtuslikkust vähemate võimalustega noorte jaoks.

¹⁰ Salto kaasatuse teabekeskuse väljaandes „Shaping Inclusion“ juhitakse riiklike büroosid erinevate etappide kaudu ühtse ja tõhusa riikliku kaasamisstrateegiani, mille abil jõuda erinevate sihtrühmadeni: www.SALTO-YOUTH.net/ShapingInclusion/.

Teabevahendid peaksid olema selges ja lihtsas keeles, nad peavad mõjuma ning sihtrühmale meeldima.

Euroopa Komisjon, SALTO keskused ja riiklikud bürood tagavad, et kaasatust ja mitmekesisust nimetatakse **olulise tunnusjoonena** kõikides programmi rakendamiseks koostatavates dokumentides.

Riiklikel büroodel on soovitatav suhelda **organisatsioonide või võtmeisikutega**, kes on ühenduses eri liiki vähemate võimalustega noortega. Nende tugiisikute ja kogukondlike eeskujude abil võivad riiklikud bürood jõuda rohkemate rühmadeni kui oma tavakanalite kaudu.

Teavitamispuüdluste keskmes peaks olema **võimalik mõju** vähemate võimalustega noorte elule. Noorteprojekti tuleks esitleda ühe õppemeetodina pikemaajalises töös vähemate võimalustega noortega, aga mitte ühekordse ettevõtmisena.

Toetav hoiak

Riiklikud bürood peaksid andma kaasatuse ja mitmekesisuse projektide korraldajatele **pidevat ja individuaalset toetust** projektitsükli kõigis etappides. Eriti oluline on toetada uustulnukaid ja vähekindlustatud sihtrühmi, et kõrvaldada takistused, mis segavad nende täiemahulist osalemist programmis¹¹. Kui riiklikel büroodel ei ole selleks võimekust, võib rakendada tugiisikute süsteeme, juhendajaid, projektiga seotud külaskäike, nõustamist telefoni, sotsiaalmeedia või e-posti teel vms. Riiklikud bürood peaksid eraldama selleks piisavalt töötajaid ja rahalisi vahendeid.

Riiklikud bürood ja SALTO keskused korraldavad **koolitus-, võrgustumis- ja tutvustusüritusi** riiklikele ja rahvusvahelistele kaasatuse ja mitmekesisuse organisatsioonidele. Samuti tuleks neil luua lihtne **stardipakett** programmi uustulnukatele, et tutvustada neile programmi „Erasmus+: Euroopa noored” potentsiaali kaasatuse ja mitmekesisuse edendamisel. Oluline on koolitada kaasatuse ja mitmekesisuse teemal peavoolu noorsootöötajaid (kes ei tegele konkreetselt kaasatuse ja mitmekesisusega). Selleks saavad riiklikud bürood kasutada oma koolitus- ja koostöömeetmeid.

Riiklike büroode ja SALTO keskuste koolituspakkumised tuleks avaldada internetis aadressil www.SALTO-YOUTH.net/training/ ning need peaksid olema **juurdepääsetavad ja kohandatud** sõltuvalt kaasatavate rühmade eripärast (nt juurdepääsetav toimumiskoht/materjalid, erimenüü, palveruumid, lastehoid üksikvanematele, isiklik abistaja, erikulud, viipekeele tõlk vms).

Riiklikel büroodel ja SALTO keskustel soovitatakse kasutada ja reklaamida olemasolevaid **kaasatuse ja mitmekesisuse töövahendeid**, mille on välja töötanud SALTO keskused, komisjon ja riiklikud bürood. Vajaduse korral võib need konkreetsetele sihtrühmadele tõlkida või kohandada. Töövahendeid peaksid saama kasutada ka nägemispuudega isikud. Riiklikel büroodel ja projektkorraldajatel soovitatakse anda panus ka mitmekesisuse ja kaasatuse veebiressurssidesse¹².

Tulemuste dokumenteerimine

Kaasatuse ja mitmekesisuse projektid ja tavad tuleks dokumenteerida ja neid tuleks teistele tutvustada, et neist saaks õppida ja et nad annaksid tiivustust uuteks

¹¹ Erasmus+ programmijuhend.

¹² Mõned saadaolevad töövahendid:

- kaasava noorsootöö käsiraamatud: www.SALTO-YOUTH.net/InclusionForAll/,
- kultuurilise mitmekesisuse väljaanded: <http://www.SALTO-YOUTH.net/PublicationsCulturalDiversity/>,
- töövahendite kogu meetodite ja harjutustega: www.SALTO-YOUTH.net/Toolbox/,
- Otlase partneriotsing: www.SALTO-YOUTH.net/Otlas/,
- hea tava näited: www.SALTO-YOUTH.net/GoodPractices/.

projektideks. Riiklike büroosid ja SALTO teabekeskusi julgustatakse selleks võimalusi tagama.

Programmi „Erasmus+“ õiguslik alus sisaldab programmi rakendamise näitajaid, millest üks on „erivajadustega ja vähemate võimalustega osalejate arv“. Selle ja teiste näitajate jälgimiseks ning kaasatuse ja mitmekesisusega seotud töö kvaliteedi ja mahu tagamiseks on vaja pidevalt pingutada, et selgitada välja, kas programmi raames on tehtud kaasatuse ja mitmekesisuse alaseid edusamme.

Riiklikud bürood peaksid **tegema statistikat**:

- erinevates programmi „Erasmus+: Euroopa noored“ projektides osalenud noorte arvu kohta ja korrigeerima andmeid vastavalt vähemate võimalustega noorte lõplikule arvule projektides;
- programmi „Erasmus+: Euroopa noored“ kaasatuse ja mitmekesisuse projektide arvu kohta põhimeetmete ja tegevusliikide kaupa;
- vähemate võimalustega noorte osavõtul toimunud projektide arvu kohta põhimeetmete ja tegevusliikide kaupa.

Kaasatuse ja mitmekesisuse projektide statistika peab olema võimalikult **usaldusväärne**:

- riiklikud bürood peaksid veenduma, et esitatavad kaasatuse ja mitmekesisuse projektid kuuluvad ka tegelikult sellesse valdkonda;
- andmete usaldusväärset suurendavad kaasatuse ja mitmekesisusega seotud andmete kogumise IT-vahendid, mida saab vastavalt vajadusele edasi arendada ja/või täiustada;
- peale mahu tuleb hinnata ka **kaasatuse ja mitmekesisuse projektide kvaliteeti** ning nende mõju vähemate võimalustega noortele.

Riiklike büroosid innustatakse **jagama** võrgustikuga **häid kaasatuse ja mitmekesisuse projekte** ja soovitama nende lisamist SALTO hea tava andmebaasi (www.SALTO-YOUTH.net/GoodPractices/). Samuti tuleb uurida pikemaajalist mõju ja programmi „Erasmus+: Euroopa noored“ projektides osalenud **vähemate võimalustega noorte edulugusid**.

Olukorra parandamisele suunatud tegevus

Riiklikud bürood on kaasatuse ja mitmekesisuse projektide juhtimisega tihedalt seotud. Neil tuleks silmad ja kõrvad lahti hoida, et koostada ülevaade takistustest, mida kaasatuse ja mitmekesisuse organisatsioonid vähemate võimalustega noorte liikuvusprojektide ettevalmistamisel kohtavad. Riiklikud bürood peaksid teavitama takistustest kaasatuse ja mitmekesisuse juhtrühma ja komisjoni, et kõrvaldada need programmi rakendamise pideva täiustamise käigus.

Komisjon tagab koos SALTO kaasatuse teabekeskuse ja SALTO kultuurilise mitmekesisuse teabekeskusega, et riiklike büroode töötajaid on kaasatuse ja mitmekesisuse teemadel koolitatud, ning peab korrapäraseid kohtumisi, et vahetada häid tavasid, jagada ideid ning anda kaasatuse ja mitmekesisuse alast tagasisidet.

Komisjon, SALTO kaasatuse teabekeskus ja SALTO kultuurilise mitmekesisuse teabekeskus teevad tihedat koostööd, et jätkata ja suurendada kaasatuse ja mitmekesisusega seotud jõupingutusi.

I lisa. Praktilised juhised kaasatuse ja mitmekesisusega seotud tööks programmi „Erasmus+” noortevaldkonnas. Edutegurid

Rahvusvahelistes noorteprojektides on tavaks tegutseda kaasatuse ja mitmekesisuse nimel. Aastate jooksul on kokku koondatud arvukalt kaasatuse ja mitmekesisuse projektide edukriteeriume. Nende eesmärk on juhendada *organisatsioone projektide kvaliteedi parandamisel ja riiklikke büroosid nende projektide hindamisel*.

Alljärgnevad edutegurid peaksid aitama taotlejatel ja teistel programmi „Erasmus+”¹³ sidusrühmadel kaasatuse ja mitmekesisuse strateegiat ellu viia.

Sihtrühmadeni jõudmine

Noorteorganisatsioonidel ja teistel sidusrühmadel soovitatakse teadlikult otsida kontakti erinevate sihtrühmadega ning vähendada nende ees seisvaid takistusi. See muudab organisatsiooni vähemustele ja eri elujärjel olevatele noortele tõeliselt avatuks.

- Meeldivus: kas organisatsioon teeb teadlikke pingutusi, et meelitada eri sihtrühmi ja nendeni jõuda? Mida tehakse vähemate võimalustega noorte kaasamiseks?
- Takistused: kuidas vähendab konkreetne projekt eri sihtrühmade osalemise takistusi? Mil viisil aitab see täita erinevate noorte vajadusi? Kas projektis tehakse lisapingutusi (õiglasel meetmed) kõigile võrdsete võimaluste tagamiseks?

Keskendumine noortele

Noorteprojekt ei ole üksnes noortele mõeldud, vaid selle algatajad ja soovitatavalt ka elluviijad peaksid olema noored. Ehkki kasutame mõistet „vähemate võimalustega noored”, peaksid projektid põhinema noorte tugevatel külgedel ja aktiivsel osavõtul.

- Vajaduspõhisus: kas kaasatuse ja mitmekesisuse projekt põhineb noorte vajadustel, huvidel ja püüdlustel? Kas organisatsioon on vajadusi analüüsinud? Kust nad teavad, mida noored tegelikult tahavad?
- Tõeline osalemine: kas noored on projekti kavandamisse kaasatud? Kas nad saavad juhtida, ülesandeid täita ja algatusvõimet näidata? Kas protsess võimaldab neil kasutada oma pädevusi ja arenedada? Kas noorsootöötajad julgustavad kõiki noori osalema?
- Individuaalne sobivus: kas projekti on kohandatud noorte pädevuste ja varasemate kogemuste järgi? Kas meetodid sobivad nende eaga, taustaga, usutunnistusega jne? Kuidas on projektis tasakaalustatud tuntud ja turvaline ning kõige uuema kaasnev keerukus?
- Toetav hoiak: millist toetust plaanitakse projektis pakkuda vähemate võimalustega noortele? Kuidas hoolitseb töörühm erivajaduste täitmise eest? Kas erikulud on asjakohased? Kas noorsootöötajatel on erivajaduste ja tundlike teemadega tegelemiseks piisavad oskused? Kuidas programmi kohandatakse, et kõik oleksid kaasatud?
- Sotsiaalne mõõde: kas programm aitab kõikidel sulanduda ning rühmas või projektis oma koha leida? Kuidas tegeletakse projektis erinevaid tõrjutud rühmi saatvate stereotüüpidega? Kas projekt on meelelahutuslik, ilma et see kaotaks hariduslikku mõõdet?
- Riskihindamine ja kriisijuhtimine: kas osalevatel noorsootöötajatel on selge arusaam nii kasust kui ka võimalikust riskist, mis kaasneb sellega, kui asjad võivad

¹³ Edutegurite mõte on aidata kaasatuse ja mitmekesisuse projekte välja töötada ja hinnata. Kõik programmi „Erasmus+” põhimeetmete all antud võimalike eri projektide kriteeriumid on esitatud Erasmus+ programmijuhendis või konkreetses projektikutses, mille alusel toetusetaotlusi esitatakse. Kaasatuse ja mitmekesisusega seotud meetmed ja rahalised soodustused on programmijuhendis selgelt määratletud.

konkreetses sihtrühmaga töötades viltu minna? Kas neil on meetodid võimalikele hädaolukordadele reageerimiseks?

Igat liiki erinevusega hakkamasaamine

Meie ühiskond muutub üha mitmekesisemaks. Eri riikidest, eri taustaga ja erinevate valdkondade inimesed suhtlevad omavahel iga päev ning see tegelikkus peaks kajastuma ka noorteprojektis. See nõuab organisatsioonidelt erilist tähelepanu.

- Ettevalmistus: kuidas on noored ja töörühm projektis valmis kokkupõrgeteks ja kaasatuse/tõrjutuse teemadeks? Kas projekt keskendub pigem ühistele huvidele, mitte erinevustele?
- Segarühmad: kas projektis on segamini eri taustaga noored (sotsiaal-majanduslik, hariduslik, kultuuriline, usuline taust, puue, seksuaalne sättumus, sugu jne)? Kas mitmekesisust käsitatakse õppimisvõimalusena?
- Ühesugused rühmad: põhjendatud erandjuhtudel (nt selliste tundlike teemade puhul nagu identiteet, vägivald, isiksuslik areng) võib olla otstarbekas töötada vaid ühe konkreetse sihtrühmaga (kindel immigrantide kogukond, lesbi- ja geinoored, üksnes tüdrukud vms). Kas ühesuguse rühmaga töötamine on konkreetsel juhul põhjendatud ja otstarbekas?
- Sotsiaalne ja kultuuridevaheline pädevus: kas projekti kasutatakse kõige laiemas mõttes erinevustega toimetuleku õppimiseks? Kas projektiga on kavas mitmekesisust edendada ning sallimatuse ja diskrimineerimisega võidelda? Kuidas käsitletakse tabuteemasid?
- Keeletugi: kuidas valmistavad organisatsioonid noori ette eri kultuuride vaheliseks suhtluseks? Missugused on programmis ette nähtud meetodid, mis võimaldavad noortel vaatamata keelebarjäärile suhelda? Missugust keeletuge pakutakse?
- Mõtisklus- ja puhkeaeg: kas projektis on haavatavatele noortele ette nähtud piisavalt hingamisruumi? Kas programmis on hetki, kus noored saavad (üksi või üheskoos) selgusele jõuda, mis toimub ja mida nad õpivad?
- Kaasatud gruppidest pärit noorsootöötajad: kas noorsootöötajate koosseis peegeldab osalejate mitmekesisust? Kas nad mõistavad nende sihtrühmade vajadusi, kellega nad töötavad? Kas nad pakuvad konkreetset tuge ja on positiivseks eeskujuks?

Mitteformaalne õppimine

Mitteformaalne õppimine on vabatahtlik õppimine näiteks väljaspool kooli või ülikooli formaalset keskkonda ja struktuuri. Noorteprojektid pakuvad mitteformaalse õppimise kogemust. Need kujutavad endast paeluvat võimalust oskuste ja elukogemuse omandamiseks. Eriti väärtuslikud võivad need olla noortele, kelle saavutused formaalses õppes võivad jääda kesiseks, kes on koolist välja langenud või töötud, kusjuures uute oskuste omandamine võiks aidata neil tööd leida.

- Selged eesmärgid: hoolimata mitteformaalsetest omadustest peaksid projekti eesmärgid olema selged ja realistlikud. Kas meetodid sobivad nende saavutamiseks? Kas projekti esitletakse noortele tarvilikul ja arusaadaval viisil? Kas oodatavad tulemused on noorte jaoks saavutatavad? Mis kasu nad projektist saavad?
- Atraktiivsed meetodid: noored osalevad mitteformaalses õppes vabatahtlikult. Kas meetodid on õppijakesksed ja osaluspõhised? Kas need haaravad noori kaasa ja lasevad neil uusi asju proovida?
- Kaaslastelt õppimine: kas noortes nähakse allikat, kellelt õppida? Kuidas julgustatakse projektiga kõiki noori pakkuma probleemidele omi lahendusi ja eesmärgi saavutamiseks koostööd tegema?

- Lihtsus: kas projekt on noortele piisavalt selge, lihtne ja saavutatav? Kuidas jaotatakse üldeesmärgid praktilisteks meetmeteks? Kas kõik projektis osalejad saavad projektitöös kaasa lüüa?
- Õppimise dokumenteerimine: kas noortel on aega ja võimalust õpitu peale mõelda? Kuidas aitavad noorsootöötajad noortel oma õppimist teadvustada? Kuidas nad õpivad õpitud esitlema (noortepass¹⁴)?
- Meelelahutus: kuidas korraldajad tagavad, et projekt oleks noortele paeluv ja põnev?

Pikaajalise mõju arvestamine

Kaasatuse ja mitmekesisuse projektide väljatöötamisel ja korraldamisel tuleb silmas pidada pikaajalist mõju vähemate võimalustega noorte elu paranemisele. Projekti tuleks käsitada osana pikemaajalisest sotsiaalse muutumise protsessist noorte hulgas ja kogukondades, kus nad elavad.

- Üldisem protsess: kas vähemate võimalustega noori hõlmav projekt on ühendatud enne ja pärast tegelikku projekti toimuva protsessiga või jääb eraldiseisvaks ettevõtmiseks? Kuidas tagavad korraldajad noortega seotud järeltegevused pärast projekti?
- Samm-sammuline lähenemine: kas organisatsioonid lähenevad vähemate võimalustega noortele strateegiliselt, suunaga positiivse muutuse poole? Mil viisil nad aitavad noortel rajada teed parema elu suunas ja kuidas sobitub sellega rahvusvaheline õpiränne? Kas noored on selleks valmis?
- Motiveeriv kogemus: kas projektis võetakse arvesse noorte oskusi ja arendatakse nende potentsiaali, mitte ei keskenduta üksnes puudustele ja probleemidele? Kuidas noori projekti raames osalemise ja saavutuste eest tunnustatakse? Kuidas see neid motiveerib?
- Järeltegevused: mis saab noortest pärast projekti lõppu? Kas organisatsioonil on kavas (väljaspool projekti) tööd jätkata? Kas noorte arengut jälgitakse ja kas neid juhatakse järgmiste sammude juurde nende arenguteel?
- Levitamine ja kasutuselevõtt: kas korraldajatel on selge ülevaade projekti käegakatsutavatest ja abstraktsetest tulemustest? Kuidas nad kavatsevad aidata teistel organisatsioonidel või noortel projekti tulemustest kasu saada? Kas nad aitavad teistel kasutusele võtta sarnaseid meetmeid?¹⁵

¹⁴ Lisateave noortepassi kohta: <https://www.youthpass.eu/et/youthpass/>.

¹⁵ Rohkem ideid oma projekti mõju ja nähtavuse suurendamise kohta leiab aadressilt www.SALTO-YOUTH.net/MakingWaves/.

Tervikkäsitluse ja partnerluse tagamine

Noored (ja noorsootöötajad) ei ela üksikul saarel. Projekti edu seisukohalt on oluline, et see asetuks laiemasse konteksti ja seostuks ümbritseva keskkonnaga. Koostöös sobivate sidusrühmadega võib projektil olla palju suurem mõju.

- Tervikkäsitlus: kuidas loovad projekti partnerid sidemeid inimestega, kes suhtlevad samade noortega (sugulased, eakaaslased, tervishoiutöötajad, tööhõiveasutus, kool jne)? Missugust koostööd ja vastastikust täiendavust ette nähakse?
- Kindel partnerlus: kas projektis osalevad organisatsioonid ja konkreetset noorsootöötajad tunnevad ja usaldavad üksteist? Kas nad on koostanud ühiselt kokku lepitud eesmärgid, põhimõtted ja töömeetodid? Kas nad teavad üksteise tugevaid külgi ja erinevusi?
- Strateegilise partnerluse projektid: kas projektis on kavandatud uuenduslikke ideid ja lahendusi? Kas on kaasatud asjakohaseid sidusrühmi, eelkõige eri valdkondade eksperte, kes saavad toetada oma teadmistega?
- Koolitus: kas osalevad noorsootöötajad / muu personal on saanud koolitust, milles keskendutakse eeskätt kaasatusele ja mitmekülgsusele?
- Professionaalsus ja pühendumus: kas partnerid võtavad kaasatuse ja mitmekülgsuse projekti tõsiselt? Kas nad teavad, millist pühendumust ja pädevust on vaja, et projektidest suurimat kasu saada? Kas kõik osalevad töötajad teavad, mida nad teevad?

II lisa. Näiteid kaasatuse projektide parimatest tavadest

Allpool vaadeldavad projektid moodustavad osa SALTO kaasatuse teabekeskuse hallatavas andmebaasis¹⁶ avaldatud hea tava projektide valikust.

Andmebaasi eesmärk on näidata suunda, levitades projektitulemusi ning ärgitades programmi „Erasmus+“ raames ideid pakkuma ja võimalusi looma. Riiklikud bürood teevad valiku oma parimatest projektidest ja esitavad need näidetena SALTO kaasatuse teabekeskusele.

Allpool esitatud projektid kuuluvad teemade „Kaasatus“ ja „Kultuuriline mitmekesisus“ alla.

Pealkiri: „No shell on the shelf: a tool of promoting social inclusion“

Koolituskursus Küprosel

Projekt tõi Itaaliast, Portugalist, Hispaaniast ja Küprosel kokku osalejad, kes olid huvitatud oma riigis nn elava raamatukogu loomiseks vajalike teadmiste omandamisest ja oskuste arendamisest. Elav raamatukogu on eri taustaga ja eri valdkondade inimeste kokkusaamine turvalises ja avatud keskkonnas, et kummutada stereotüüpe ja edendada vastastikust mõistmist. Küprose elava raamatukogu töörühmal oli juba viie elava raamatukogu loomise kogemus ja seeläbi võimalus jagada teistele osalejatele oma kogemusi ja teadmisi.

Esimeses etapis räägiti osalejatega inimõiguste ja sotsiaalse kaasatuse teemal. Järgnes elava raamatukogu idee tutvustus ja selle loomise koolitus. Projekti viimases etapis said osalejad raamatukogu loomises aktiivselt osaleda. See andis võimaluse rakendada omandatud teooriat praktikas ja luua ise elavaid raamatukogusid, mis võimaldaksid tulevikus kokku tulla, stereotüüpidega võidelda ning teiste mõistmist ja sallivust edendada.

<https://www.salto-youth.net/tools/goodpractices/project/no-shell-on-the-shelf-a-tool-of-promoting-social-inclusion.188/>

Projekt pälvis 2012. aastal Karl Suure Euroopa noorteauhinna.

Pealkiri: „The Magic of Integration (Part II): Overcoming obstacles“

Noortevahetus Saksamaal

Ühe nädala jooksul koges rühm eri võimekusega 13–23aastasi noori Hispaaniast ja Saksamaalt takistusi, millega puuetega inimesed kokku puutuvad, kui nad linnas ringi liiguvad. Nad kasutasid ratastooli või simuleerisid pimedat või kurti ja püüdsid teha erinevaid toiminguid nagu ostlemine, asutuste külastamine jne. Samuti käisid nad ettevõtetes, kus töötasid mõningad Saksamaalt pärit puuetega osalejad.

Korraldati noorte kohtumine Kasseli linna poliitikutega, et arutada puuetega inimeste vajadusi avalikus ruumis ja saada ülevaade Kasseli linna sellealastest jõupingutustest. Arutelu lõppes linnamänguga, et vaadata ja proovida mõningaid nimetatud pingutuste positiivseid tulemusi ning tutvuda mõne veel lahendamata probleemiga. Projektis

¹⁶ <https://www.salto-youth.net/tools/goodpractices/>.

kasutati tsirkusemetoodikat ning osavõtjad õppisid üheskoos tsirkuseklounide ja -akrobaatide oskusi. Nädala lõpus esitleti oma tulemusi avalikult 90 pealtvaataja ees.

<https://www.salto-youth.net/tools/goodpractices/project/the-magic-of-integration-part-ii-overcoming-obstacles.131/>

Pealkiri: „Roma short-term EVS”

Euroopa vabatahtlik teenistus Ühendkuningriigis

See Euroopa vabatahtliku teenistuse projekt andis Ungari roma taustaga noortele võimaluse osaleda vabatahtlike projektis Ühendkuningriigis. Projekt kavandati sellisel, et eelnev inglise keele oskus ei oleks nõutav (kuna võõrkeeleskuse puudumine võib takistada osalemist).

Noored vabatahtlikud veetsid kuu aega Euroopa vabatahtlikus teenistuses Walesis. Esimese kahe nädala jooksul käisid nad inglise keele tundides. Samuti otsisid nad ideid, kuidas teistele oma roma tausta tutvustada.

Pärast seda ettevalmistusaega osalesid vabatahtlikud ülejäänud kaks nädalat projektis koos kümne teise vabatahtlikuga maailma eri paigust. Selles projektis oli roma taustaga vabatahtlikel palju formaalseid ja mitteformaalseid võimalusi tutvustada romade pärandit ja kultuuri. Projekti kestel said vabatahtlikud luua ka sidemeid Walesi organisatsioonidega, kes töötavad Walesis elavate roma lastega. Nende organisatsioonidega suhtlemine andis vabatahtlikele võimaluse arendada suhtlus- ja juhioskusi.

<https://www.salto-youth.net/tools/goodpractices/project/roma-short-term-evs.172/>

Pealkiri: „Apple”

Euroopa vabatahtlik teenistus Eestis

Kolmenädalane Euroopa vabatahtliku teenistuse projekt andis kuuetele eri taustaga (vaimne puue, varasem narkootikumide tarvitamine, õpiraskused, maapiirkonnast ja lastekodust pärit) vabatahtlikule Hispaaniast, Prantsusmaalt, Soomest ja Lätist võimaluse saada inspireeriv kogemus ja proovida erinevaid vabatahtlikke töid. Esimesed paar projektipäeva aitasid tugiisikud vabatahtlikel kohaneda ning pakkusid neile keele- ja vaimset tuge. Seejärel osalesid vabatahtlikud kolmepäevasel saabumiskoolitusel, kus keskenduti meeskonna loomisele, suhtlemisele, riski- ja kriisijuhtimisele ning kultuurivahetusele.

Projekti käigus külastati mitut kohalikku organisatsiooni, kus ühe õppemeetodina töötati üks päev vabatahtlikena ja koguti materjali lõpuesitluseks. Muu hulgas käisid vabatahtlikud ühes lasteaias ja ühes taaskasutuskeskuses. Suheldi organisatsiooni kohalike vabatahtlikega. Projekti lõpus tegid Euroopa vabatahtliku teenistuse vabatahtlikud oma kodumaal esitluse 60 noorest koosnevale publikule. Lisaks osalesid nad Euroopa vabatahtliku teenistuse infoüritusel ja jagasid teavet vabatahtliku töö kohta.

<https://www.salto-youth.net/tools/goodpractices/project/apple.170/>

Pealkiri: „Queer your mind”

Rahvusvaheline noortealgatus Rootsis

Selle üheaastase projekti eesmärk oli suurendada Belgia, Rootsi, Norra, Taani, Islandi, Soome, Eesti, Läti, Leedu ja Poola noorte teadlikkust sooneutraalsuse, heteronormatiivsuse, *queer*-teooria ja normide eiramise vallas. Lisaks uuriti projektis, kuidas rakendada neid ideid osalejate endi elus. Osalejad arutasid aktiivselt diskrimineerimise tekkemehhanisme ja võimalusi nende muutmiseks.

Pärast ühenädalast õppe- ja uurimiskäiku Stockholmi naasid osalejad kohalikesse noorterühmadesse ja kogukondadesse, et omandatud uusi teadmisi ja oskusi teistega jagada. Teadmiste jagamise meetodiks olid õpikojad ja ürituste organiseerimine. Projekt pani proovile osalejate vaatenurgad ebavõrdsuse ja diskrimineerimise kohta, et teha neist aktiivsemad kodanikud, kes hindavad mitmekesisust ja innustavad teisi inimesi sama tegema.

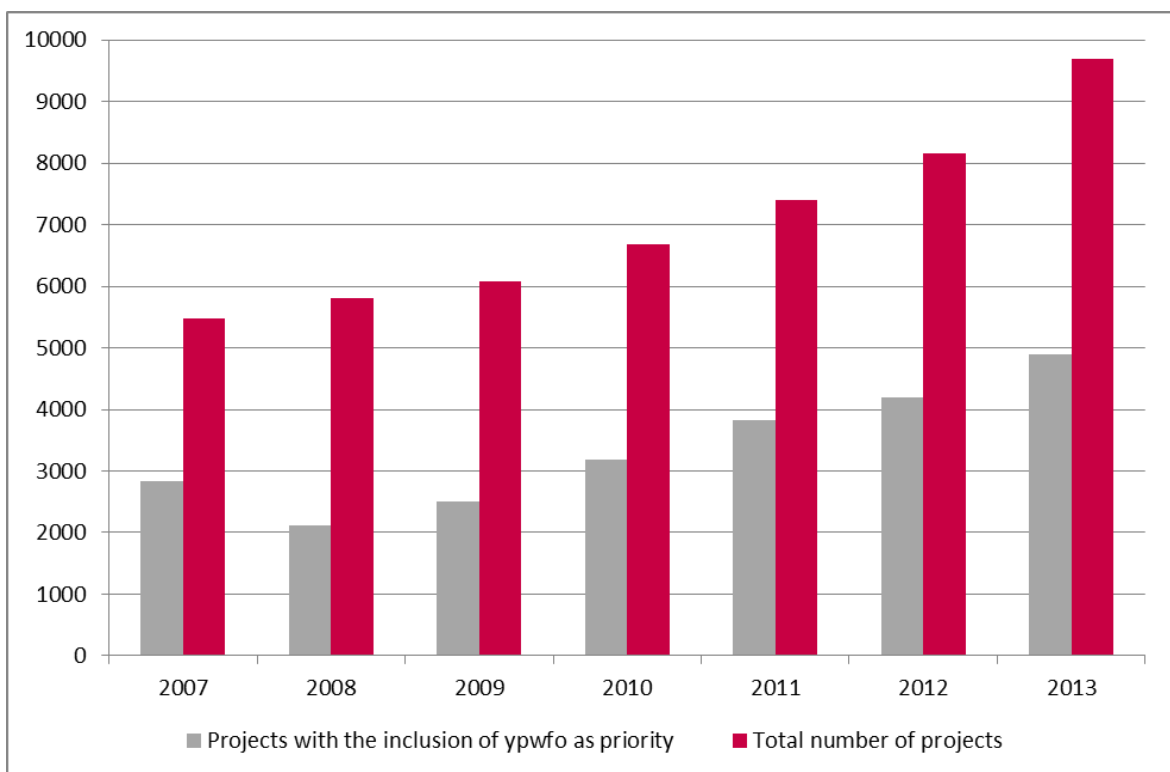
<https://www.salto-youth.net/tools/goodpractices/project/queer-your-mind.214/>

III lisa. Sotsiaalne kaasatus programmis „Euroopa noored“ 2007–2013

Kaasatus kui programmi prioriteet

Programmi „Euroopa noored“ üks prioriteete oli vähemate võimalustega noorte kaasamine. Programmi kestel toetust saanud projektidest keskmiselt 47,3% puhul oli tegevus seotud nimetatud prioriteediga.

Graafikul on näha projektide arv programmi rakendusaastate kaupa, mida on võrreldud vähemate võimalustega noorte kaasatuse prioriteeti sisaldavate projektide osakaaluga.

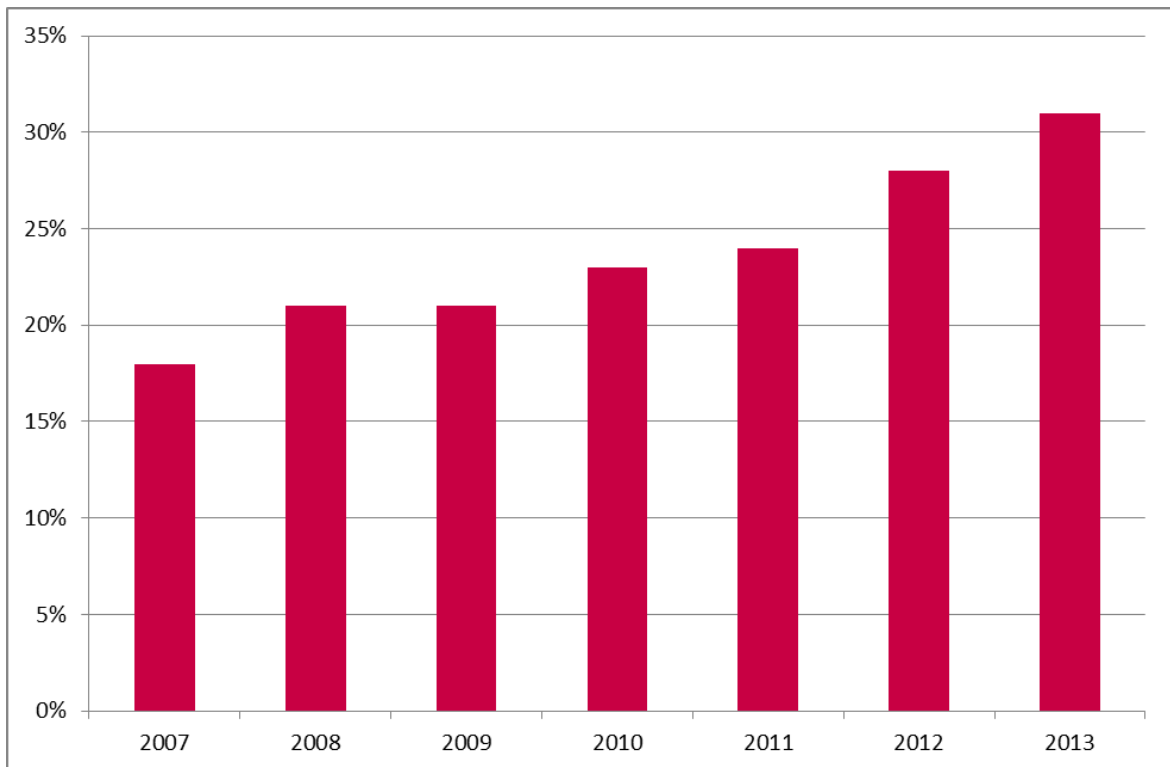

Graafik 1. Programmi „Euroopa noored“ projektide koguarv ja kaasatuse projektide koguarv

Osalejate kaasatus

Vähemate võimalustega noorte arv kasvas peaaegu igal aastal. Programmi „Euroopa noored” asjaomastes meetmetes¹⁷ osales kokku ligi 800 000 noort, kellest peaaegu 200 000 olid vähemate võimalustega noored.

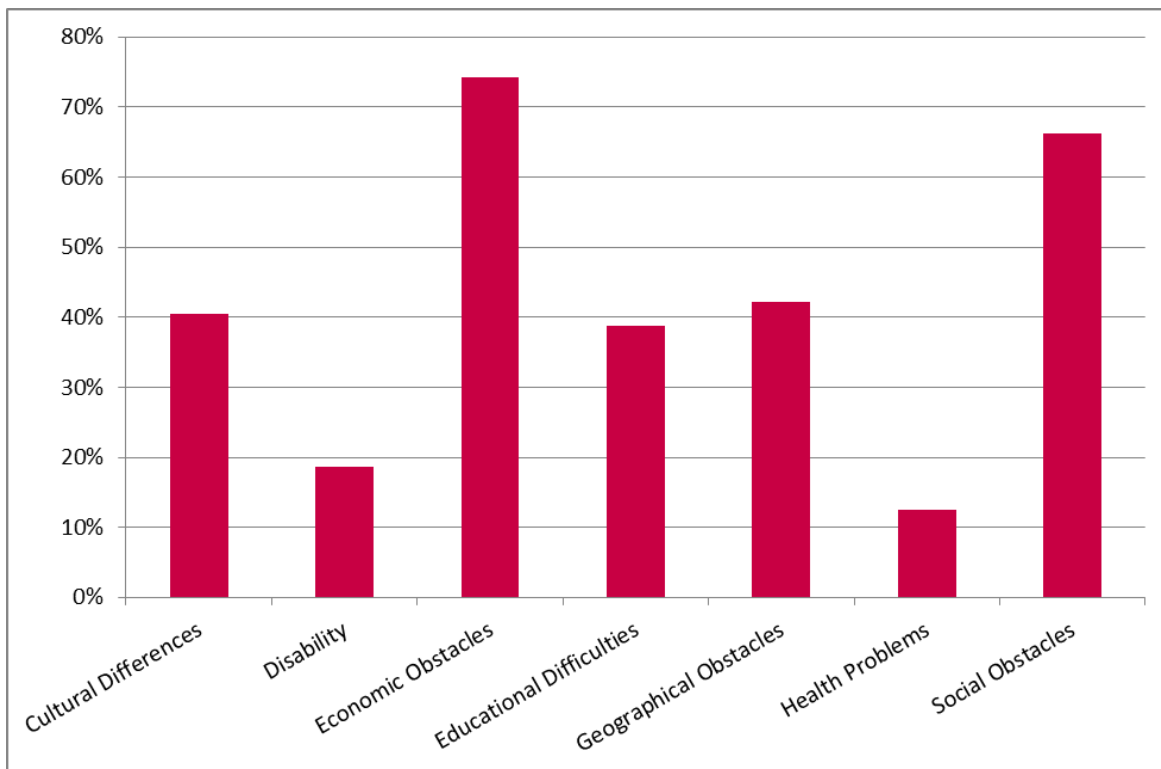
Osalenud vähemate võimalustega noorte osakaal kasvas programmi „Euroopa noored” kestel pidevalt, nagu on näha graafikult.

Graafik 2. Vähemate võimalustega noorte protsent aastail 2007–2013 programmi „Euroopa noored” asjakohastes meetmetes osalenutest

¹⁷ Vähemate võimalustega noori hõlmavad meetmed: noortevahetus, noorte demokraatiaprojektid, Euroopa vabatahtlik teenistus, koostöö Euroopa Liidu naabriks olevate partnerriikidega ning noorte ja noorsoopoliitika eest vastutajate kohtumised. Noorsooalgatusi käesolev esitlus ei hõlma.

Vähemate võimalustega noori kaasata kavatsenud taotlejaorganisatsioonide projektitoetuse taotlustes paluti neil nimetada neid noori mõjutavad takistused. Nad võisid kirja panna mitu takistust. Programmist „Euroopa noored” toetust saanud vähemate võimalustega noorte projektides oli eri takistuste esinemissagedus järgmine.

Graafik 3. Projektitaotlustes nimetatud takistused